

Omstanders

Dit is een bewerking van de originele tekst van Toon Tellegen die hij in 2004 schreef in opdracht van de Toneelschuur en Lange Poten.

Niets uit deze tekst mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van stichting Lange Poten.

1

- M   Het is een mooie zomerdag.
Twee vrouwen wandelen in een bos.
Af en toe gaan ze op de grond zitten, op dennennaalden en mos, tussen hoge varens, en leunen achterover, drinken wijn, glimlachen en knikken naar elkaar, trekken elkaar weer overeind en gaan weer verder.
Ze zijn alleen in het bos en praten met elkaar over het geluk.
De een zegt dat ze misschien nog nooit zo gelukkig is geweest als op die dag.
De ander zegt dat ze dat, als ze er goed over nadenkt, eigenlijk wel verschrikkelijk vindt, maar dat ze niet kan uitleggen waarom.
De een zegt dat het al weer over is en dat ze zich weer ongelukkig en gelukkig tegelijk voelt, zoals gewoonlijk.
De ander knikt, zegt dat ze dat begrijpt en dat ze zich vandaag wel iets gelukkiger voelt dan gemiddeld
- A   Terwijl ik me gemiddeld toch al heel gelukkig voel.
- M   De een zegt dat geluk in feite, hoe moet ze het zeggen, iets ontoegankelijk heeft
- E   Alsof er een roestige grendel op zit.
- M   De ander beaamt dat en zegt:
- A   Ik kende een man die bijna nooit buitenkwam. Een sombere man. Hij lachte nooit en leek altijd op het punt te staan in huilen uit te barsten. En toch klopte het geluk op zijn deur, bonkte op zijn ramen, riep hem elke ochtend opnieuw door zijn brievenbus iets vleijends toe. Als hij naar buiten kwam begon de zon als het ware meteen te schijnen, begonnen vogels meteen te fluiten en rozen die nog in de knop zaten meteen te bloeien. Het geluk wachtte hem op en greep hem bij zijn nek, terwijl burens en voorbijgangers riepen, als ze hem zagen: "Wees

toch gelukkig! Doe toch niet zo dom! Wat bent u voor iemand? Het geluk lacht u toe en u bent nóg niet gelukkig! Daar begrijpt toch niemand iets van?” Maar hij schudde het geluk altijd zo vlug mogelijk van zich af, gromde iets als “Hu! Weg wezen!” en schoot weer naar binnen, trok zijn gordijnen dicht. Hij gebruikte al zijn kracht en aandacht om ongelukkig te blijven. Het lukte hem net.

M Een lijster begint te fluiten.

E Volgens mij houdt het geluk niet van mensen,

M zegt de een.

A Niet echt,

M zegt de ander.

E Nee

A Waar zou het geluk eigenlijk wel van houden?

E Wat denk jij?

A Ik weet het niet. Van vroeger misschien. Of van voorbij gaan. Van onbereikbaar zijn. Van niet kunnen omvatten.

E Het is in elk geval nooit eerlijk.

A Nee.

E Weet je waar het van houdt? Nu weet ik het.

A Nee.

E Van voorspiegelen.

M Ze zuchten.

A Misschien is het geluk zelf juist heel ongelukkig.

M Ze zeggen een tijd niets.
De een zeult met een zware tas en zegt:

E Sommige mensen waden door het geluk, maar van hun enkels af zijn ze ongelukkig.

- M Ze duwen de takken van een braamstruik opzij, maar één tak zwiept terug en komt tegen hun armen aan.
- E Ik kende ook iemand die niet gelukkig wilde zijn, Maar hij werd het wel. Hij sloeg met zijn kop tegen de muur, sneed zich, drukte sigaretten uit op zijn handen, weigerde te eten, riep 's nachts uit zijn raam: "Ik wil niet gelukkig zijn! Ik wil alles zijn, maar niet gelukkig!" Maar hij was het wel. Het was verschrikkelijk. Tenslotte klom hij op een dak. Hij dacht: als ik dood wil kan ik niet gelukkig zijn. Dat bestaat niet. Maar hij was het nog steeds. In de diepte, op straat, stonden zijn vrienden, de politie kwam aanrijden, de brandweer was onderweg, en zelfs zijn oude invalide moeder werd van huis gehaald. "Niet doen!" riepen ze. "Alsjeblieft! Je mag net zo ongelukkig zijn als je wilt! Wij houden van je! Of wist je dat soms niet? Niet springen!" Even was hij heel ongelukkig, toen. Dat bracht hem zo in verwarring dat hij sprong. Maar tijdens zijn val werd hij al weer overweldigd door een enorm geluksgevoel. Hij besepte dat hij nog nooit zó intens gelukkig was geweest als in die paar seconden. Hij slaakte één luide zucht en sloeg hoofdschuddend te pletter, niet ver van zijn vrienden, hulpverleners en zijn moeder, die nog buiten adem was en niet wist om welke zoon het ging.'
- A Geluk is raar.
- E Ja.
- M De zon schijnt. Een specht roffelt op een boom en vliegt weg, als zij dichterbij komen.
- E Wij hebben het toch wel over hetzelfde geluk, hè?
- A Volgens mij wel.
- E Over echt geluk.
- A Ja.
- E Niet over terloops geluk of zo.
- A Nee nee.
- E Er zijn ook andere soorten geluk.
- A Dat weet ik wel.

- E Ik kende iemand die minderwaardig gelukkig was.
Zo noem ik het maar. Als hij liep leek hij te dansen en zijn gezicht straalde. Maar het geluk dat hij uitstraalde was smakeloos en grof. Ik zou bijna zeggen: goor. Als je hem tegenkwam was je de rest van de dag somber en vaak ook misselijk, alsof je een bord met alleen spekvat had gegeten, en had je al je energie nodig om die man te vergeten. Mensen vroegen hem om er niet zo gelukkig uit te zien en ook eens zijn schouders te laten zakken of ergens zijn teleurstelling over uit te spreken. "U hebt toch wel wat voor een ander over?" Maar dat kon hij niet. "Maak me maar dood," zei hij stralend. Maar ja. Dat deed niemand natuurlijk. Misschien wilde hij wel dood. Dat weet je nooit. Dan bereikte je dus precies het omgekeerde. Of hij nou dood was of levend: die man leefde in één dikke brij van geluk. Een soort koude havermout. Misschien werd je daarom misselijk van hem. Het was wel een intrigerende man.
- A Geluk heeft iets afstotends.
Het is een steenpuist op iemands neus, maar dan van goud
- E Een wat?
- A Ik bedoel, iets moois dat tegelijk iets lelijks is.
- M Het is even stil.
- E Wat zou het allerallerergste soort geluk zijn?
- M vraagt de een.
- A Ik weet het niet,
- M zegt de ander.
- A Iemand laten lijden...
- M Ze haalt haar schouders op.
Ze komen in de buurt van een rivier. Ze horen het geruis van snelstromend water. Ze gaan in het gras zitten.
- E Geluk is wel een obsessie van ons, vind je niet?
- A Een ziekte.
- M Ze drinken wijn en zuchten.
De een springt opeens op en roept:

E Weet je wat ik wou?

A Nee.

E Dat ik nog nooit van geluk had gehoord! Of liever dat het helemaal niet bestond.

M Ze denkt even na.

E Zelfs als dat zou betekenen,

M zegt ze dan, zwaaiend met haar wijsvinger,

E dat ongeluk wel bestond en dat iedereen altijd ongelukkig was.

M Ze gaat weer zitten.

E Wat zeg ik nou toch...

M mompelt ze.

A Dat zou wel veel makkelijker zijn.

M Ze slaan hun armen om elkaar heen en kijken naar het water. De een vergelijkt het geluk met water op Mars, ze heeft dat ergens gelezen. Of het bestaat weet men niet, en als het bestaat weet men helemaal niet waar het vandaan komt. De ander vergelijkt geluk met een donderslag, maar dan bij heldere hemel, zonder voorafgaande bliksem en niet gevolgd door regen. Maar ze vindt dat toch geen goede vergelijking. Plotseling horen ze een stem. De stem van een man: Help! Help!

- M Er ligt een man midden in de rivier.
Hij houdt zich vast aan een lange, ver over het water reikende tak van een boom op de andere oever.
Hij gaat telkens kopje onder.
Als hij bovenkomt en zich langs de tak naar de kant probeert te trekken trekt hij de tak naar beneden en verdwijnt hij weer onder water.
Als hij de tak zou loslaten zou hij door de stroom worden meegesleurd en tegen een steen of een rots te pletter slaan.
- A Wat doet u daar?
- E De man gaat weer onder.
Als hij bovenkomt roept hij, net als iedereen die verdrinkt: 'Help! Help!'
- A De twee vrouwen kijken elkaar aan en trekken hun wenkbrauwen op. Dan kijken ze weer naar de man.
- E Wie bent u?
- M Ik verdrink! Help! Help!
- E Ik heb nog nooit een echte verdrinking meegemaakt, maar ik heb wel een keer bij een brand staan kijken waarbij twee kinderen in de vlammen omkwamen en een vrouw uit een raam sprong en haar nek brak.
Het was verschrikkelijk. Ik zal het nooit vergeten.
- A Ik was eens bij een vechtpartij, ik stond er bijna met mijn neus bovenop waarbij een man met een hoed werd neergestoken door een andere man die een broodmes had.
- E Met een hoed?

- A Ja, een hoed.
Ik herinner me de hoed omdat die van het hoofd van de man was gevallen, een klein eindje was weggerold en later door een andere omstander aan de ambulancebroeders was gegeven. De man was in het ziekenhuis overleden, maar het bleek dat hij al een slechte gezondheid had gehad en bovendien altijd erg opvliegend van karakter was geweest en overal vijanden had gemaakt. Het neersteken werd daardoor verzacht.
- M Help! Help!
- E O ja...U bent nog aan het verdrinken!
- M Red mij!
- A Ik heb nog nooit iemand gered.
- E Ik ook niet.
- M Wat maakt dat uit?
Help! Ik verdrink!
- A Wij weten bovendien niets van u af!
- M Waar slaat dát op?
- E We moeten even nadenken.
- M De man blijft om hulp schreeuwen.
De twee vrouwen gaan dicht tegen elkaar aan zitten.
- E Wat is ergens vanaf weten trouwens?
- A Ik weet het niet.
- E Als je één keer door iemand gekust bent en zo duizelig werd dat je omviel weet je dan iets van geluk af?

3

- M Even later stapt de ene vrouw het water in.
- E Ik ga hem redden.
Ik ga het proberen.
- M De andere vrouw houdt haar tegen, grijpt haar jurk beet en trekt eraan.
- A Eerst nadenken bij wat je doet.
Aan overhaastheid heeft niemand iets.
- M Maar ik verdrink nu!
- E We moeten hem nu redden.
- M De andere vrouw trekt harder. De jurk scheurt. Ze grijpt de een om haar middel.
- A We verdrinken allemaal!
- E Dat slaat nergens op.
- A Dat weet ik ook wel. Maar ik wil dat je eerst de kant opkomt.
- M De een staat al tot haar middel in het water,
maar de ander trekt en sjort aan haar en slaagt er uiteindelijk in haar weer om de kant te trekken. Ze vallen allebei achterover in het gras.
- A Dat gaat niet zomaar.
Redden is iets van levensbelang. Dat doe je niet zo even op je eigen houtje.
- E Hij verdrinkt.

M Ik verdrink!

A Als je iemand wilt redden moet je heel goed weten waaraan je begint. Je moet op alle mogelijke misrekeningen en verkeerde inschattingen zijn voorbereid. En je moet altijd in je achterhoofd houden dat er soms niets zo erg is als gered te worden.

M Ik wil nú gered worden!

A Hoeft het anders niet meer?

M Nú!
Als u eens wist wat ik nu van u denk...

A Wij denken zelf niets van onszelf.

M Ze zitten op de kant, hun kleren zijn nat. Maar het is een warme dag en de zon schijnt tussen de bomen door op hun rug.

- M Als de twee vrouwen zijn bijgekomen en hun jurken weer droog zijn borstelt de een haar haar en pakt de ander een boekje uit haar tas en bladert erin.
- A Redden, redden...
Hier: redden. Alles over redden en gered worden.
Over de uitwassen van het redden. Over het precies op tijd redden: niet te laat, maar vooral ook niet te vroeg.
Te vroeg redden kan levensbedreigend zijn en als het ware als een boomerang werken en de redder dodelijk treffen. Redbaarheid is geen sinecure.
Redbaarheid is dus geen sinecure.
Hier. Dit bedoel ik. Kijk!
Redden is alleen toegestaan indien men zich ervan vergewist heeft dat het te redden wezen ook inderdaad gered wil worden.
Wilt u gered worden?
- M Wat roep ik de hele tijd?
- A Maar hoe weten wij zeker dat u dat meent?
- M Ik zweer het.
- A Maar wilde u het ook voordat u te water raakte of hoe dat ook heet?
Ik bedoel: de omstandigheden zijn van het ene op het andere ogenblik radicaal veranderd. Had u wel rekening gehouden met de feitelijke werkelijkheid van doodgaan? Tellen uw oorspronkelijke intenties wellicht niet méér dan uw huidige omstandigheden?
Wat ik bedoel, is dat ik me niet kan voorstellen hoe het is om te verdrinken. Maar ú kunt zich al niet meer voorstellen hoe het is om niet te verdrinken.
- E Ik had hem bijna gered.
Dan had hij nu hier in het gras gelegen. Misschien wel tussen ons in.

- Hij zou wel heel moe zijn geweest.
- A Bent u soms levensmoe?
- M Help me toch!
- A Wilt u wel verdrinken, maar bent u er nog niet aan toe?
- M Help!
- A Of valt het u tegen? Had u zich er iets anders bij voorgesteld? Iets interessanter? Het heeft ogenschijnlijk wel iets interessants, verdrinken. Ik bedoel, vergeleken bij...
- M Vergeleken bij wat?
- A Noemt u zelf maar iets.
In essentie, metafysisch gezien, is redden oneindig veel zwaarder dan verdrinken. Het waarom van het verdrinken is immers duidelijk: het water, het ontbreken van een bodem, het niet kunnen zwemmen, de uitputting... Maar het waarom van het redden is in zijn diepste zin een mysterie. Daarom verdrinken er uiteindelijk ook velen, en worden er slechts weinigen gered.
- E Laat u soms iemand achter?
Wat is dat?
- A Een foto.
- E Van wie is die foto?
Wat bedoelt hij?
- A Hij huilt.
- E Wat zou erger zijn, ik bedoel: als een van ons verdrinkt en de ander blijft over, om dan de een te zijn die verdrinkt of de ander die overblijft, ik bedoel....
- A Ja, dat zou heel moeilijk zijn. Wie zou je willen zijn?
- E Ik denk: degene die verdrinkt.
- A Maar dan laat je mij dus achter, met mijn verdriet.
- E Maar als ik niet verdrink, dan verdrink jij en dat zou ik verschrikkelijk vinden...als ik dat niet verschrikkelijk zou vinden, zou ik vast en zeker

- liever niet verdrinken...
- A Ja.
- E En jij?
- A Ik denk dat ik degene zou zijn die niet verdrinkt. Laat mij maar met mijn verdriet! Dat heb ik voor jou over! Terwijl jij vredig dood bent.
- M Wilt u mij soms niet redden?
- A Willen... willen... altijd en eeuwig dat willen... alsof dat er iets mee te maken heeft...
- E Nou ja. Iets er mee te maken heeft het toch wel.
- A Niets.
- E Verdrinken is wel eenzaam.
- M Ik ben heel eenzaam! Verdrinken is verschrikkelijk eenzaam.
- A Redden is ook eenzaam, en verdriet ook, en verlangen en schuld en pijn en honger en heimwee en geluk. Alles is eenzaam! Alles!
- E Ze gilt.
De man zwijgt
Ik heb eens een verhaal gelezen, over twee vrouwen die op leven en dood streden om een man te redden dat in een beerput was gevallen. "Ik wil hem redden, riep de een." "Nee, ik!" "Ik." "Help! Help!" riep de man. De twee vrouwen vochten hard, grepen gereedschappen die op de grond naast de beerput lagen en sloegen net zo lang op elkaars hoofd tot ze allebei dood waren. Toen klom de man uit de beerput en wandelde weg. Hij stonk wel verschrikkelijk, maar dat hij vond hij niet erg. Hij had oude kleren aan en was toch niet van plan ergens heen te gaan. Bovendien betrok de lucht al. Het zou gauw gaan regenen en kon hij zich laten schoonregenen.
- A Redden heeft ook iets belachelijks, ik weet het niet...
- M Ik weet het wel.
Het is zeker omdat ik een man ben.
- E/A Wat heeft dat ermee te maken?

M Alles! Dat begrijpt u best.

E Heeft dat er wat mee te maken?

A Volgens mij niet.

E Volgens mij ook niet.
Volgens ons heeft dat er niets mee te maken.

M Jawel!

A Wilt u soms dat het er wat mee te maken heeft?

M Dat weet ik niet.

E Nou dan.

A Wij voelen ons wel opgelaten met deze situatie.

M Wat is opgelaten vergeleken bij verdrinken?

E Niets.

A Dat weet ik niet. Je kan toch ook heel tevreden verdrinken?
Maar tevreden je opgelaten voelen, dat bestaat niet.
U brengt ons in het nauw!

M Het spijt me... als ik u ontrief.

A Meent hij dat of is hij sarcastisch? Ontrieven, zo 'n woord gebruik je toch niet als je verdrinkt? Of juist dan wel?
Laten we maar even niet met elkaar praten.

M Ik wil worden gered!

E Waarom gunt u ons niet wat tijd?

M Nu!
Maar de twee vrouwen schudden hun hoofd, leunen achterover en trekken hun schoenen uit.

- M De twee vrouwen zitten naast elkaar. De man roept met tussenpozen om hulp.
De ene vrouw legt aan de andere vrouw uit dat onnadenkendheid de grondslag vormt van het bestaan. Volgens haar heeft God als eerste, in de nacht vóór de eerste dag, onnadenkendheid geschapen. Als een soort ondergrond. In het geheim.
- E Dat hele verhaal over die appel in het paradijs, dat is toch louter onnadenkendheid? Als Adam en Eva heel even, een paar seconden maar, hadden nagedacht, dan was het toch allemaal anders gegaan? En Kaïn, die Abel doodsloeg, dat was toch geen weldoordachte woede of haat, maar onbesuisdheid? En wat is onbesuisdheid anders dan onnadenkendheid? Trouwens, als er iemand bij was geweest, gewoon een voorbijganger, dan was het nooit gebeurd. Maar alleen God was erbij, en die telt niet. Die zal niet zeggen: "Schei nou toch uit... Kom..." Die moet het juist hebben van onnadenkendheid. Dat is de zin van het hele bestaan.
- A Maar Noach dan? Dat was toch geen onnadenkendheid? Dat was juist heel doordacht: van elk soort twee, zodat er één overboord kon slaan en kon verdrinken, en er altijd nog één over was.
- E Dat was een uitzondering, één druppel van nadenkendheid in een zee van onnadenkendheid, om het zo te zeggen.
- A Ik vind jou vaak ook heel onnadenkend....
- E Ik jou ook... Héél héél onnadenkend...
- A Jij hebt zulke onnadenkende ogen...
- E En jij van die onnadenkende vingers... zó onnadenkend... zó on... on...

M Help!!

E Nu niet.

A Straks.

M Ze slaan het stof van hun jurk, staan op, gaan naast elkaar aan de rand van het water staan en kijken naar de man.

E Hoe lang bent u eigenlijk?

M Waarom vraagt u dat?.

E Nou ja, we zien alleen uw hoofd en uw armen. Het is nieuwsgierigheid.

M En dan? Redt u soms alleen korte mensen?

E Nee nee.

M Wat wilt u allemaal nog meer weten? Littekens? Maat schoenen? Geslachtelijke voorkeur? '

E U moet zich niet zo opwinden. We redden u heus wel. We zijn alleen belangstellend.

A Verdrinkt u soms met opzet? Alleen om gered te worden? '

M Houdt u toch op!

E Stelt u ons soms op de proef? Misschien is hij wel God.

A Wie weet. Ik heb honger.

M Ik ben God niet!

A Ja ja, dat is gemakkelijker gezegd dan bewezen.

(Muziek
De twee vrouwen vouwen een laken uit)

M Wordt uw eetlust u niet benomen door mij?

E Wij zijn hier ook maar toevallig.

- A We zijn aan het wandelen. We krijgen honger.
- M Als ik kon kruipen kroop ik nu naar u toe, kuste uw voeten, en als u zich dan bukte om uw hand troostend op mijn hoofd te leggen greep ik u bij uw hals en wurgde ik u.
- A Dat is goed.
- M En dan... en dan...
- E gilt de man.
- A De vrouwen luisteren niet meer naar hem. Ze eten en drinken,
- E terwijl de man schreeuwt, ondergaat en weer bovenkomt.
- A Misschien is hij wel niet echt.
- E Hoe bedoel je?
- A Ik bedoel dat hij misschien een verzinsel is. Ik heb eens gelezen over een man die dacht dat er een olifant in zijn kamer was die recht op zijn kast met porselein afholde en daar een enorme ravage in aanrichtte, terwijl de man als verlamd in zijn stoel zat. "En toch ben je een verzinsel!" riep hij.
- M De andere vrouw staat op en balt haar vuisten.
- A En toch ben je een verzinsel!
- E Maar ik zie hem toch ook?
- A Misschien is hij een dubbel verzinsel. Een verzinsel à deux. Zo heet dat.
Zoiets kan heel ver gaan, weet je dat? Ik kende een echtpaar dat dacht dat er altijd een kat naar ze keek, dag en nacht, met gele ogen.
- E Een kat?
- A Ja met gele ogen.
"Wat moet je van ons?" schreeuwden ze. Ze zagen allebei precies hetzelfde. Als ze dichterbij kwamen week hij terug. Als ze voor het raam stonden zat hij buiten. "Je wilt niets van ons, hè?" riepen ze. "Helemaal niets. Je wacht alleen tot we doodgaan, hè,

zeg het maar eerlijk. ”

M Maar ik ben geen verzinsel!

A Dat moet u wel zeggen. Verzinsels zullen altijd ontkennen dat zij verzinsels zijn, want als zij dat niet doen zijn zij geen verzinsels meer. Ontkennen is hun lijfsbehoud, zagezegd.

M Het is even stil.

E Misschien bent u óf God óf een verzinsel.

A Of iets daar tussenin.

M Wel ja! Misschien ben ik zelfs wel iemand die gewoon, zonder omhaal, regelrecht verdrinkt!

A Ja. Dat kan ook. ’

M Wat eet u?

E Augurken. Wilt u er ook een?

M Ik verdrink,
Red me eerst maar.
De twee vrouwen eten allebei een augurk. Er blijft er nog een over.

E/A Die is voor u.

M De wijn verbergen ze achter een mand.

E Als hij dronken wordt verdrinkt hij zeker, en betreurt hij zijn dorst nog.

A Als er leven na de dood is, tenminste. Zullen we hem vragen of hij denkt dat er leven na de dood is?

E Alles wat hij nu denkt telt toch niet.

M Ze staan op en dansen met elkaar, terwijl de een zachtjes een melodie neuriet en de ander het ritme broemt. Al dansend vertellen ze elkaar een verhaal

E Weet je nog die twee oude vrouwtjes die in dat kleine huisje woonden

A aan de rand van het bos

E met die boom

A die zo gelukkig waren met elkaar

A Doorstoofd van geluk.

E Gaar..

A Wijd en zijd beroemd om hun geluk.

E En er belde een oud mannetje aan.

A Ring ring.

E Ja ja.

A Ring ring.

E Wij komen al, zeiden die vrouwtjes.

A Ring ring!

E Wat wilt u?

A Zien of u ook ongelukkig kunt worden, zei het mannetje.

E Kunnen we niet, zeiden de vrouwtjes.

A Ring ring.
Wil ik zien.

E Kunt u niet zien.

A Ring ring. Laat me binnen.

E We dansen, riepen de vrouwtjes. Ze waren aan het dansen.

A Ring ring. Een korte onderbreking maar, alstublieft. Riep het mannetje.

E Nee.

A Ring ring.

E Maar de vrouwtjes zeiden dat ze nooit onderbraken nooit als ze dansten.
Nooit.

A En ik dan?

E U dan? Zeiden de vrouwtjes.

A Ja ik? Zei het mannetje.

E Dat weten wij niet.

A Ring ring!

E Moet u zelf...

A En het mannetje droop af.

E En toen de vrouwtjes uitgedanst waren, buiten adem en moe van geluk, keken de twee vrouwtjes naar buiten

A Het was altijd mooi weer waar zij woonden.

E Wolken?

A Nooit van gehoord.

E En in de boom voor hun huis,

A in die mooie boom,

E hun boom, waar zij altijd onder zaten,

A die boom met zoveel schaduw,

E in die boom hing het mannetje.

A Een briesje. Bungelend.

E Eén hoge rijgschoen in het gras.

A En de vrouwtjes dansen.

E Maar weer dansen. Ze dansten gewoon verder.

A Wat anders?

E Dansen.

A Gelukkig zijn en dansen.

- E Maar weer dansen.
- A Dansen.
- M U altijd met uw geluk!
Die verheerlijkte gezichten! Alsof er niets naargeestigs te bedenken valt!
Wat bent u voor soort vrouwen?! Wijven?! Een of ander akelig soort?!
Ze houden op met dansen en gooien hem de glazen pot met de
augurk erin toe. Hij weet hem met grote moeite te vangen.
- E Misschien hebben we het wel te vaak over geluk.
- A Maar geluk is ook zo iets wonderbaarlijks. In al die jaren dat we elkaar
kennen heb ik het altijd nog niet doorgrond.
- E Geen enkele aspect ervan zelfs.
- M Terwijl om u heen als het ware een oceaan van wanhoop is, met
schuimkoppen van woede en huizenhoge golven van verdriet.

6

- E Zou u het erg vinden als het uw laatste augurk is?
- A Dat is een onmenselijke vraag.
We moeten in elk geval één ding bewaren, en dat is onze menselijkheid.
Als we die verliezen...
- E Het spijt me!
- A En als je je menselijkheid verliest. Dan word je pas echt ongelukkig.
Dan breekt er een kracht in je los die alles kapot maakt.
- E Dat weet ik.
- A Een soort wals stel ik mij voor.
Die opeens gaat rijden, zonder bestuurder, en over alles heen rijdt
- E Ik een tijger. Een hongerige koningstijger. In de vrije natuur.
Ik hoop dat zoiets ons nooit zal overkomen.
- A Onmenselijkheid, is het ergste wat er bestaat.
- M De twee vrouwen leunen tegen elkaar, kijken over het water heen,
drinken wijn en steken af en toe nog iets te eten in hun mond.
Ik ben er ook nog!
Ze horen hem niet.

- A Als de zon tussen de toppen van de bomen op de andere oever van de rivier zakt, vouwen de twee vrouwen het laken op. Hoe lang houdt u het nog vol?
- M Ik begin mijn laatste krachten aan te spreken. U redt mij dus niet?
- E Jawel.
Wij willen wel, en wij zullen ook wel, maar wij zijn er nog niet aan toe. Dat is toch zo?
- A Ja,. Wij zijn er nog niet aan toe. Wij zijn als het ware nog verlamd.
- E Wij zijn gebiologeerd door u.
Wij zijn nog nooit in zo 'n situatie als nu geweest.
- A Niet dat we bang van u zijn. Dat is het niet. U hebt vast het beste met ons voor. Maar toch zijn we gebiologeerd. Uw verdrinking is, hoe moeten we het zeggen, te groot voor ons.
- E Er zijn boeken vol geschreven over mensen in situaties als de Onze.
- M Weet u dat ik verschrikkelijk zenuwachtig van u word?
- E En wij dan?
- M U? U verdrinkt toch niet?
- A Dat is waar. Maar wij zitten met een groot dilemma.
- M Een dilemma!
En waar zit ik mee?

- A Niet met een dilemma. U hoeft niet te kiezen.
- M O nee?
- A Nee. Als u kon kiezen dan verdronk u toch niet? Daar hoeft u Toch niet over na te denken? Of wel soms?
- A Voor ons ligt dat volkomen anders. Wij moeten kiezen tussen redden en niet redden. Dat is helemaal onze verantwoordelijkheid. Van ons alleen. U hebt alleen maar voors. Wij hebben voors en tegens.
- M Ik ben nog nooit zo moe geweest als nu.
- E Is het een soort weldadige moeheid?
Ik heb daar eens over gelezen. De vredige moeheid in de laatste seconden voor de dood.
- M Nee. Het is een afschuwelijke moeheid. Moeheid van u.
- E Dat is heel naar voor u.
- M En als ik straks echt verdronken ben?
- E Dan zullen wij ons schamen. Dat kan bijna niet anders.
- A Verschrikkelijk schamen.
- E We schamen ons nu al. Een soort voorschaamte.
Zoiets als voorpret. Maar dan schaamte.
- A Voorafgaande schaamte.
Die last hebt u ook niet.

M Het is enige tijd later. De rivier is misschien iets stiller geworden. De twee vrouwen hoeven hun stem niet meer te verheffen. Maar de man gaat nog steeds onder en komt nog steeds hijgend weer boven en mompelt nog steeds: 'Help', 'Ik verdrink' en 'Red mij.'

E Denkt u dat u nu bijna verdronken bent?

M Ja.

A Ziet u uw leven nu in een flits aan u voorbij gaan.

M Ja!
Inderdaad! Zo is het!

De zon de haven knikkeren tien gulden van mij van mij geef hier van mij gat in mijn knie moet je ook niet je schoen de betuwe als je pitten in slikt groeien ze kano 's kaneel koffiemalen van die roze pudding 's zondags en jesus en schapen en niet bij het water waarom niet zo dichtbij het water de zon zie je wel zondag voetballen en dit is mijn vader zozo de po loopt over de trap af de klok slaat al havermout in Afrika mijn oom motorfiets grind slibben slikken slibben vissen een ei erop bakken zakjes blauw mantels meeuwen benen waarom verhuizen waarom waarom niet verhuizen ik wil niet draai om je oren de kermis fluiten op je ogen watersnood Stalin dood stadion 2-1, 5-4, 6-3, 6-5, breekt zijn been bloemen seringen bunker brandende sneeuwballen stuivers peren kinderhoofdjes vingers fluiten op de grond...

E Niet zo snel!

A Kunt u het zelf volgen?

M Het is een flits.

Niet zoenen niet zoenen een wesp in je nek hierachter hier is het donker jij niet hier ho wat wil je zullen we strand nee nog niet ja boot godin ja nee tot hier tot tot hier middag kelder hier hier duiven hier stil sstt bastion nee ja waar nee ja ja nee ja ja wel ja wel nee ja nee nu nee ja wel nee ja nee ja nee nee ja...

E/A Waar bent u?

E Als ik doodga, en mijn leven gaat in een flits voorbij dan ben ik wel héél benieuwd hoe jij daarin voorkomt...

A Ja.

E Ik denk dat ik niets anders zie dan jou... Jij en jij en toen en jij en toen en toen en jij en toen...

A Ik denk dat ik jou zie en heel vlug roep: "Dag lieveling dag lieve lieve lieveling..."

(De man schreeuwt.)

- A Als je toch moet verdrinken kun je het best in een rivier verdrinken, in de zomer.
Beter dan midden in de oceaan met alleen maar golven en zout water en een grijze lucht.
En dan misschien ook nog haaien. In een rivier zie je de kant, zie je hoge bomen, hoor je vogels fluiten, misschien zelfs, als het niet te laat in het jaar is, een nachtegaal. En als je geluk hebt zie je een ijsvogel, van dichterbij dan ooit, en in de verte kinderen, hoor je hun opgetogen stemmen.
- Straks redden we u en begaat u morgen een dubbele moord op een weduwe en haar schoonzoon. En dan? Wat dan?
Nou?
U geeft de moed op. Ik zie het.
- M Ik verdrink.
- A U geeft de moed op!
- M Help me toch.
- A U geeft de moed op!! Geef toe dat u de moed opgeeft!
- M Ik... ik...
- A Geef het toe! Geef het nú toe!
- M Ik...
- A Geef het onmiddellijk, nu, toe! Dit is uw laatste kans! Anders gaan wij weg. Wij zijn trouwens heel ver van huis.
- M Ik geef de moed op.

A Nou dan...

E Wij geven de moed niet op.

M Nee.

(muziek man het water uit)

M Dames...

M Ik zie het al.

E Wat ziet u?

M Tekortkomingen.

A Wat bedoelt u?

M Levensgrote tekortkomingen. Uw tekortkomingen. Ze springen meteen in het oog. Au! Pardon!

E Maar wat komen wij tekort?

M Kijk eens hier...
Weet u wat dit is?

E/A Nee.

M Kijkt u eens goed.
Kent u dat niet?

E Nee.

M Weet u dat heel zeker?

A Ja.

M Het is geluk.

E Ach... is dát nu geluk...

A Ik wist niet...

E Nee...

M Is het niet geweldig? Bedwelmend...?

E We zijn sprakeloos...

M Als u de moed kunt opbrengen is het allemaal voor u.

(man water uit 2^e keer)

M Zo! Dat is allemaal van mij.
Geluk. Al jullie geluk.

A Wij hebben geen geluk. Kijkt u maar.

E Wij hebben nog nooit geluk gehad.

M En wat is dit dan? Als dit geen geluk is...
Van mij! Van mij!
Moedig is anders,

(man voor de derde keer water uit)

E/A Wie ben jij?

M Ik.. ik...

E/A Wat kom je doen?

M Ik zoek iets. Misschien weet u...
Het is voor een verzameling.

A Wat is het?

M Nou ja, het is misschien een beetje raar.

E Wat zoek je dan?

M U hebt er misschien nooit van gehoord.

E/A Jawel! Jawel!

M Misschien kunt u het ruilen.

A Zeg het nou!

M Dat durf ik niet.

E Zeg het!! Nu!!

M Nou ja. Goed dan. Geluk.

E Geluk?

M Ja. Ziet u wel...

A Geluk... Maar dat hebben wij!

M Waar?

A Hier.

M Laat eens zien.

E Kijk, hier...

M Waar?

A Hier.

M Maar...

E Ja.

M En nu...

A Wat nu?

M Ik bedoel...

A Langzaam! Iets hoger...

E De jongen kreunt.

M Ik wist niet...

E Wij wel.

A Wij wisten wel...

M Ik...

A St. Niets zeggen. Als je maar moedig bent.

- M Ik ben wel moedig...
- E Stil nou. Niet daar, hier... nog iets hoger...
- M Ze doen hun ogen dicht.
Plotseling is de man weer verdwenen.
De twee vrouwen liggen stil naast elkaar, op hun rug.
- E We maken het wel te bont, hè. Fluistert de een.
- A Ja, fluistert de ander.
- M Ik wíl al niet meer worden gered! roept de man in het water.
Ze horen hem niet meer.

- E Het is heel raar. Als je heel lang aan een woord denkt weet je niet meer wat het betekent. Appel appel appel appel appel appel appel appel...
appel...
- A Ja.
- E Soms als ik heel lang aan iemand denk, dan heb ik dat ook. Dan weet ik niet meer wie hij is.
- A Ja. Dat heb ik ook. En als ik dan nóg langer aan hem denk denk ik dat hij niet bestaat.
En als ik denk dat hij niet bestaat en ik kom hem tegen, ik bedoel hij komt op mij af, hij groet mij, dan ben ik helemaal overdonderd.
- E Ja.
- M Ik ben tóch God. Nu weet ik het.
- E/A Wat bedoelt u?
- M Wat valt er te bedoelen? Ik ben God.
- E We hebben geen kwaad in de zin hebbenen willen u hoe dan ook redden.
- M Ik reed op mijn motorfiets,
Ik reed urenlang door verlaten streken. Ik raakte verzeild in een debat tussen filosofen. Zij hadden het over de zin van het bestaan. Zij wrongen hun handen en riepen: "Wij weten het niet! O wij weten het niet!" Ik bewoog mij temidden van hen. Ik zou het hen uitleggen. Wij stonden onder een boom en er viel een paard uit die boom. "Dat is een teken!" riepen de filosofen. Ik wist wel beter. Dat paard was voor mij bestemd. Ik sprong erop. Een levend paard gaat een dode motorfiets ten boven en de zin van het

bestaan opende zich voor ons. Allen zagen het. "O," riepen zij.
"O." Ik reed op dat paard inwaarts...

M Steeds inwaartser en inwaartser en in in in...

E U ijlt.

A Dit is zijn doodstrijd,
Die kan heel lang duren. Met steeds wisselende kansen. Laten we eerst
nog maar iets drinken.

M Inwaarts! Inwaarts!
In innige inkeer in.
In inschrik inlicht innig in.
In instil inslik intik in.

Inwaarts! Inwaarts!
Inzicht innen,
inner inwit innig innen.
In inricht inteer inner in.
Rood! Rood!

A Twee oude vrouwtjes woonden in een huis aan het eind van een
zandweg.
Een oud mannetje bonkte op hun deur en zei dat er oorlog was
uitgebroken en dat hij ten strijde trok.
'Dat is goed, ' zeiden zij.
'En jullie?' vroeg hij.
'Wij niet. Wij blijven hier. Wij staan machteloos. '
Het oude mannetje knikte. 'Mensen als jullie zijn nodig voor het
in doodsangst verkeren. '
Hij legde uit dat er nooit genoeg mensen in doodsangst konden
verkeren. Hoe meer hoe beter. Angst liet de wereld draaien.
Zonder angst stond de wereld stil en was het overal op aarde altijd
hetzelfde: óf dag óf nacht óf schemering. Angst was de
secondewijzer van de tijd. Het woord mens was volgens hem, via
het woord eng, afgeleid van het woord angst. Hij wou dat hij meer
tijd had om hen van alles uit te leggen, maar de oorlog riep.
'Oorlog gaat altijd voor, ' zei hij.
Hij vertrok.
De twee oude vrouwtjes gingen in bed liggen, trokken de dekens
over zich heen en vroegen elkaar of ze angstig waren.
'Een beetje, ' zei de een.
'Net genoeg, wat mij betreft, ' zei de ander.
Van buiten kwam het geluid van schoten en ontploffingen, en
van verschillende soorten bevelen en kreten van pijn, geroep om
water.

De twee oude vrouwtjes zeiden tegen elkaar dat ze oorlog iets onbescheidens vonden, iets opdringerigs. Waarom ging oorlog eigenlijk altijd voor? Oorlog hield nooit ergens rekening mee. Pijnlijke tenen? Oorlog ging erop staan. Enzovoort. Laat in de middag werd er weer op hun deur gebonkt. Het was het oude mannetje. Ze sleepten hem naar binnen. 'Ik ga sterven,' zei hij. Ze gaven hem wijn. 'Je mag tussen ons in sterven,' zeiden ze. 'Met je handen onder ons ondergoed.'

Het oude mannetje lag even later in bed, tussen hen in, en ging met zijn handen onder hun hemd. Het werd nacht. 'Een beetje een held ben je wel,' zeiden de twee oude vrouwtjes. Het oude mannetje kon nauwelijks meer praten. Af en toe kwam er wat bloed uit zijn mond. 'Onze held,' zeiden ze. Ze streelden en kusten hem. 'Ik...' zei hij. Hij wilde zeggen: 'Ik berust.' Maar hij zei niet meer dan: 'Ik... ik...' Daarna zweeg hij. De twee oude vrouwtjes deden een schemerlamp aan, zochten in een boek deze manier van doodgaan op en legden er een papiertje bij, zodat zij de volgende dag het betreffende hoofdstuk helemaal konden lezen. Ze deden de lamp weer uit, draaiden zich op hun zij en sliepen in. Het oude mannetje was dood.

- E De twee vrouwen kussen elkaar,
A in het hoge gras, langs de rivier.
E Niet zo vurig.
A Waarom niet?
E We kunnen elkaar toch ook bescheiden kussen. Ik bedoel...
A Maar ik wil je juist vurig kussen.
E Maar er is toch zoveel meer dan dat! Onderdanigheid, verwarring.
A En onze liefde dan?
E Ik weet het niet.
A Nou goed dan, dan kus ik je bescheiden.

- E Dat is goed.
- A Bijna nietszeggend.
- E Ze kussen elkaar bescheiden, bijna nietszeggend, maar langdurig

11

- A Waar bent u?
- E/A Meneer... men éér...!
- E We weten niet eens hoe hij heet.
- A Hij is dood.
- E De zon gaat onder.
- A Een merel fluit.
- E Er was in ons dorp een vrouw, een caféhoudster, die op een keer een man heeft gered, uit zee, en die tot uitputtens toe door die man werd bedankt. Telkens liet hij weer bloemen bezorgen, taarten, rollades. Hij schreef haar brieven, vroeg haar of hij een stichting mocht oprichten met haar naam. "Ik wil niet meer bedankt worden!" riep die vrouw. "U bent te bescheiden," zei die man. Op een dag, toen de man weer met een grote fruitmand en allerlei jaarabonnements voor haar deur stond, zei zij: "Ik wou dat ik u nooit had gered," en sloeg de deur dicht. Toen sloop de man weg, ging naar een rivier, met een tas met stenen om zijn middel, en verdronk.
- A We hadden hem nog één ding moeten zeggen. Iets opbeurends. Ik weet het niet.
- E Ja.

